

Lidia COLESNIC- LIMBA DE REDACTARE A PRIMEI CODREANCA CONSTITUȚII A BASARABIEI DE LA 1818 (1828)

Cel mai important document istoric care a legiferat statutul noii provincii, anexate la imperiul rus în 1812, a fost Legea cu privire la organizarea autonomă a Basarabiei. La redactarea proiectului acestei legi, la Chișinău, au luat parte și boierii locali, care au contribuit la păstrarea limbii române în procedura de judecată din Basarabia. Lucrul asupra „Proiectului legii administrației Basarabiei” începe în 1816. În 1817 proiectul este gata și expediat la Sankt Petersburg, unde este aprobat de către împăratul Alexandru, cu unele modificări și completări. Apoi este redactat în limba rusă, la cancelaria lui Bahmetiev, guvernatorul Basarabiei, după care este tradus în română și publicat la 29 aprilie 1818 în Tipografia Exarhicească din Chișinău cu titlul *Așăzământul obrazovaniei oblastei Bassarabie*. Iar peste 10 ani, în 1828, tot la Chișinău, este tipărită legea propriu-zisă, revăzută, prescurtată substanțial și intitulată *Așezământul cu privire la ocârmuirea oblastei Bessarabie*.

În general, actele oficiale erau traduse în cancelariile de la Chișinău de către funcționarii țăriști, consilieri ai guvernatorului Basarabiei, care cunoșteau limba română. Traducătorii adeseori recurgeau la improvizății proprii, lăsând, în varianta românească, multe cuvinte rusești netraduse sau „creând” noi cuvinte românești, întrucât nu exista niciun dicționar bilingv la acea vreme în Basarabia.

Iată de ce textul românesc al primei Constituții a Basarabiei este împestrițat de un șir impunător de împrumuturi lexicale rusești, adaptate și neadaptate la afixe românești, de împrumuturi semantice sau calchieri semantico-lexicale, care fac textul aproape ininteligibil. Unele cuvinte românești, sub influen-

162 Limba ROMÂNĂ

ță sinonimelor rusești corespunzătoare, capătă sensuri noi, dar improprii. Destul de numeroase sunt și calcurile sintactice – copierea topicii rusești a cuvintelor în propoziție.

Nu vom recurge la diviziuni și clasificări (care adesea sunt artificiale) ale materialului faptic, selectat din cele două texte (de la 1818 și 1828) ale Legii cu privire la organizarea autonomă a Basarabiei, ci vom face uz de exemplificări și comentarii *ad-hoc*.

Remarcăm doar că numărul împrumuturilor lexicale rusești în aceste texte românești este atât de mare, încât nu vom exagera dacă fenomenul dat îi vom spune pe nume: *relexicalizare*, aşa cum este numită în sociolinguistică [1, p. 137] substituirea conceptelor autohtone cu concepte străine. Or, relexicalizarea ne confirmă o dată în plus faptul că dintre nivelele limbii lexical este supus cel mai ușor interferenței bilingve. Aici șochează nu numai abundența cuvintelor rusești, ci și firescul cu care sunt acceptate de către autorii traducerii drept cuvinte românești. Am spicuit cuvintele rusești și îmbinările de cuvinte rusești, adaptate la afixe românești, cu toate variantele lor de caz sau de timp, pentru a se observa „adaptabilizarea” lor la normele limbii române.

Proiectu pentru cele mai întâiu temelii la obrazovania ocârmuirii politicești din lăuntru a oblastii Bassarabiei [2, p. 28]: „Locurile de presudstvii la ținuturi, hotărâli ținuturilor... să aşazî împreună cu obrazovania”. „În oblasti sî hotărâști a fi Verhovnâi Sfat”. „Prezedentul Sfatului acestui va fi marele nacialnic a oblastii, gheneral-gubernatorul oștinesc de Podolie”. „Cilenurile lui vor fi... șasă deputați despre dvoreanstvă... și povătuitorul dvoreanstvii oblastii”. „socotințele Sovetului spre a fi întărite de cătră mai înalta putere, să înfățoșază la împărătescul Sfat cu predstavlenie oșninescului gheneral-gubernator” [2, p. 29].

„Gubernatorul politicesc ca un cel mai întâiu cilen a cârmuirii oblastii”. „pentru pricinile care nu vor fi săvârșâti de cătră presudstvie vreunii din Expediții, precum pentru podreadurile cu hazneaoă”. „pentru strângerile dărilor haznelii, a poșlenilor”. „după alegirea dvoreanstvii”. „spre a cerceta locurile de prisudstvii”. „pentru bolniți”. „cheltuieli după ștat”. „la cazna ceistva împărăției”. „să va face de cătră Verhovnâi Sfat”. „suma alcăuită... nu poate fi întrebuințată decât după asignovcile Ministerstvii Finanții” [2, p. 31].

„Jalobile asupra cârmuirii oblastii să vor da la Verhovnâi Sfat a oblastii”. „cu extracturi închipuiti din deli”; „politicescul gubernator... cerând în oreghenal dela o va înfățoșa... la Verhovnâi Sfat” [2, p. 32].

„pentru datoria procurorilor de pe la gubernii și a strepcilor de pe la uezduri”. „și cei de pe la țânuturi să rânduiesc aşijderea despre coronă după

predsatvlenie procuratorului oblastii, cu întărirea lui Verhovnâi Sfat”. „Pentru arhitectorul și zemlemerul oblastii, pentru pomoșnicii lor și pentru zemlemerii de pe la ținuturi” [2, p. 33].

„Pentru trebili pricazului obșteștii purtări de grija”. „fără a să aşăza pricazul acesta cu deosebită prisudstvie”. „toți acești cinovnici a mediținei”. „împlinind poroncile nacialstvii oblastii”. „câți patru zasedateli sau comisari”. „cari cinuri trebuie să fie aleși” [2, p. 34].

„un giudecătoriu și două cilenuri”. „Spre agiutoriu polițmeisterului, să vor orândui ceastnoi pristavi, cvartalnoi nadzirateli și alte cinuri de a poliției”. „o parte din veniturili otcupului” [2, p. 35].

„vechi privileghii a Moldovei”. „dreptățili personali a dvoreninului oblastii Bassarabiei”. „ei și rodul lor (mazâlii)” [2, p. 36].

„la cel întâiui *cin de stab-ofițăriu*”; „de la colejschii asesor”; „acei ce vor primi la ieșire în ostavă din slujba oștinească spre răsplătiri *cin de prapurșcic*”; „pentru predvoditelul dvoreanstvii oblastii” [2, p. 39].

„să înfățosază de cără predvoditelul dvoreanstvii la nacialstva oblastii”; „cantora de hotărâturi are să fie alcătuită de un predsedatел, patru cilenuri după alegire dvoreanstvii” [2, p. 40].

„prin întărirea lui Verhovnâi Sfat și de un zemlemer a oblastii”; „Hotărârile giudecătoriei criminalicești al oblastii... să vor trimite spre întărire guvernatorului politișescu și să vor împlini după unire lui ci o va arăta prin predlojanie cără aceeași giudecătorii criminaliceasca”; „cerând dela în original”; „spre a să face acel cu toată supunire doclad” [2, p. 41].

„ce mai înaltă nacialstvă”; „poroncile nacialstvii”; „Gubernatorul politicescu... să va adresarsi cără Verhovnâi Sfat prin predstavlenii, cără ocârmuire oblastii, cără giudecătorii oblastii... prin predlojăni”; „sau să se dobândească împreună lucrare acei soslovii spre obștescul folos”; „la moșile ce sănt însuși a pomeșcicilor” [2, p. 42].

„cără pomeșcici” [2, p. 43].

„să trimată cele cu toată supunere vedomosti”; „ei primind vedomostie” [2, p. 44].

„locurile din presudstvie”; „locurile de prisudstvie” [2, p. 45].

„poșlinile tamojnii”; „trimite la caznaceistviile ținuturilor întocmai tăblită împreună cu cvitanție”; „instrucții a caznaceilor de pe la ținuturi”; „prin mijlocire caznaceistvilor”; „Expediție 2-le prin mijlocire a întregii presudstviei cârmuirii oblastii”; „numărul oștilor ce se află cfartiruind în oblasti” [2, p. 46].

„cheltuiala ținerii locurilor de presustvii a oblastii; contracturile... să vor încheia cu podreadcicii”; „mareșalul dvoreanstvii oblastii”; „să le facă cunoșcute adunării dvoreanstvii” [2, p. 47].

164 Limba ROMÂNĂ

„să lasă *asupra dumilor* orășănești” [2, p. 48].

„va fi datoare... în *întreaga presutstvie* acelui cârmuire să arate dreptățale”; „*pentru otcupuri și podreaduri*”; „*la podreaduri*” [2, p. 49].

„cu unire *întregii presutstviei* a cârmuirii oblastii”; „*la caznaceistvile* ținuturilor” [2, p. 50].

„pomenita cârmuire va înfățoșa *vedomostii* de fiștecare sumă deosăbit: va ave *vedomostii*” [2, p. 51].

„toate locurile... să împărțăscu *pe la cilenurile ei*”; „împărțire trebilor *între cilenuri* să va face de cără iinsuși Expediție: cu întârire *a toată presudstviei* cârmuirii oblastii” [2, p. 52].

„și acele (pricini) hotărâte în grabă și fără *zăticnire* prin faptă”; „din științile adunate de la canțelarie *acelu locu de presudstvie*”; „să facă cunoscut de aceasta tot *aceluiași locu de presudstvie cu doclad* prin viu graiu” [2, p. 53].

„*docladul* acesta să trece în jurnalul *presudstviei*; iscălitura secritarului sau *a pismovoditelului*”; „*Presudstvie* însă trecând în jurnalul său” [2, p. 54].

„pricina asupra vreunui dintre șăzătorii *la presudstvie*”; „Procuratorul oblastii în vremea când să face hotărâre pricinilor nu trebuie să se afle *în presudstvie*” [2, p. 55].

„neîmplinire din partea *nacialstvii oblastii*”; „Procuratorul ținutului va privi ca *straful* ce să va hotărî să să împlinească fără sminteală”; „va intra pe la locurile giudecătărești a celuiești ținut sau târgu în toată vreme, iar în vreme când va fi hotărâre vreunii pricini, va ieși *din presudstvie*” [2, p. 56].

„orândatorii satelor *pomeșcicilor*” [2, p. 58].

„în stăpânire moșiei *pomeșcicului*”; „la trecerea *polcurilor*”; „Ispravnicul... în ținutul încredințat lui rânduiește *cwartiruri*”; „după cerire *cinovnicilor* oştirinești”; „în vremea *cwartiruirii*”; „neînsărcinând pe *un pomeșcic* mai mult decât pe altul” [2, p. 59].

„pentru facere *obuzurilor* *pe la polcuri*”; „datoriu este... a raportui *nacialstvii*”; „ca *polcul* să să îvoiască *cu pomeșcicul*”; „va trimite *vedomostie*”; „să întălege fără știre *tamojnii*”; „trece în deosebită condică și *vedomostile* alcătuite” [2, p. 60]; „averea acestor vinovați... datoriu este ispravnicul să o scrie... să o secfestruiască” [2, p. 61].

„atunce *opredeleniile* sau hotărârile ce să vo fi făcut asupra acelor pricini”; „să vor supune... și plățai *strafului*”; „va iscăli acest feliu de *opredelenii* sau hotărâri”; „dar săngură giudecătorie ținutului nu este volnică a supune pe cineva giudecătii sale, afară de numai o întâmplare: dacă *în vreme prisudstviei sale* cineva din cinovnici sau din fețile particularnice ar îndrăzni a să aluneca cără vreo cutezătoare urmare pricinuitoare de scârbă datornicii cinstiri cără *locul de presudstvie*” [2, p. 62].

„spre defăimare giudecătoriei ținutului în vremea presudstviei sale”; „giudecătorie ținutului *făcând* fără întârziere *răvizie* cercetării... încheie *opredelenie*”; „când giudecătorie ținutului va găsi *în delă* vro lipsă sau nelămurire” [2, p. 63].

„*Dvoreaninul* de va cade în vinovătie” [2, p. 64].

„socotința sa... o trimită dimpreună cu cea *în oreghenal* lucrare”; „giudecători ținutului... este datoare *să aibă presudstvie* la orașul ținutului în toată vremea” [2, p. 65].

„În vremea ci să giudecă acest feliu de pricini, *cilenul* giudecătoriei ținutului de care pricinile acesti să atingu, este datoriu *să se tragă din presudstvie*”; „*Orânduind* în acest chip *presudstvie* giudecătarilor de pe la ținuturi” [2, p. 67].

„După primire jalobii de la jăluitoriu să trece ca în scurt în izvodul *de pe masa presudstviei*”; „după trimitera de cătră giudecătorie *a povestcilor*; va fi trimasă părătului *povestca* la 21 de zile” [2, p. 69].

„Mazilul... înștiințăză în scris pe giudecătorie de împliniri *cu darea povestcii*”; „pentru că n-au venit după *ace dintâi povestcă*”; „atunci mazilul pentru ducere *povestcăi* va primi un leu”; „această cheltuială făcu cu trimitere *povestcilor*” [2, p. 70].

„i să va face știut de cătră *prisudstvii* că pricina aceasta ari să se asculte”; „acolo, *în prisudstvie* giudecătoriei ținutului, să începe cercetare pricinii” [2, p. 71].

„după întoarcere *la prisudstvie* a documenturilor... giudecătorie întră în cercetare pricinii și o hotărăști pe temeiul *pravililor Moldaviei*” [2, p. 72].

„Giudecătorie alcătuind obicinuită *presudstvie* sa la 7 ceasuri dimineața până la 12 va ceti prin mijlocire unui din *cilenurile* sale însămnatele hotărâri părților ce să giudică, cari vor fi datoari să se arăte *la presudstvie* în aceeași vreme”; „atuncea *cilenul prisudstviei* va lua de la dânsii pe aceeași hotărâre iscălitură”; „Atunci *presudstvie* îngăduind a să iscăli precum s-a zis mai sus pe ace hotărâre” [2, p. 73].

„atunce giudecătorie... va faci în presudstvie cunoscută hotărâre în pricina lor” [2, p. 75].

„amândouă părțile *nu să vor arăta* în *prisudstvie* giudecătoriei” [2, p. 76].

„Pricinile pentru lucruri *zălogite*”; „Pricinile cari după giudicarea giudecătoriei ținutului, pentru pricinuire de scârbă *prisudstviei sălii* nu cuprindu *împlinire de straf* mai mult decât până la 100 lei” [2, p. 77].

„Instrucția *caznaceistvilor*”; „*caznaceistva* ținutului”; „*la caznaceiu* ținutului” [2, p. 79].

166 Limba ROMÂNĂ

„*cfitanții tipărîte*”; „*în cvitanțile aceste* trebuie să fie însămnate acele numere”; „aflându-să față acolo buhgalterul” [2, p. 80].

„Apoi *caznaceiul* va căuta în tablă și *posleduind* suma banilor rânduită în *cvitanție*, va puni în cea noaî zioa, numărul”; „Primire birurilor haznelii sau a dărilor obștești pe la *cvarтирuri* și nu la *caznaceistva* ținutului să oprești cu totul” [2, p. 81].

„*La caznaceistva* ținutului are să păzească *caraul* din *polcurile de armii* ce vor *cvarтирui* în târg” [2, p. 84].

„pentru lumânările *caraulurilor* de pe la *polcuri*” [2, p. 86].

„pentru lumânările *la carafulurile polcurilor*”; „*asignații* împărătești 1000 ruble” [2, p. 87].

„*Prisutstvie cantorei* de hotărâturi să alcătuiește de *un predsedatel*, patru *cilenuri* despre *dvoreanstvă* și de al oblastei *zemlemer* (măsurătoriu de pământ)”; „*predsedatul* și *cilenurile* să orânduesc după alegire *dvoreanstvei* în fîșecare vremi de trei ani cu întărire de la *Verhovnai Sfat* a oblastei, iar *zemlemerul* oblastei despre *coronă*”; „în *statul cantorei* de hotărâturi să cuvinu a fi *șasă zemlemeri* a ținuturilor”; „*cantora hotărâturilor* deschizând *prisutstvie sa* îndată face știut tuturor stăpânitorilor de moșii” [2, p. 89].

„Arbitrul din parte părâtului... atunce să tragi el *din prisutstfie comisiei*” [2, p. 91].

„Hotărâre să face cunoscută cu ușile deschise în *prisutstvie comisiei*” [2, p. 93].

„pentru hârtie și văpseli pentru *zemlemeri*” [2, p. 95].

„*La presudstvie cantorei* pe uși să va lipi izvod de pricinile particulari ce să cuvin a să cerceta”; „intră pe rând în *dizbaterea delii* și a horărârei comisiei” [2, p. 96].

„*La ispravnicie* ținutului... *zasedateli* sau comisari al 9-le clas”; „*ceastnoi pristavi* a 10-le clas”; „*cvartalnoi nadzirateli* al 14-lea clas”; „*pismovoditel* al 14-le clas”; „*bazarnoi, deseatnici, budoșnici*” [2, p. 104].

„*stolonacialnic* al 14-le clas” [2, p. 105].

„*La tamojna* de la graniță a Novosiliții: întâi *dosmotrșcici* al 10-le clas”; „al doile *dosmotrșcici* al 12-le clas”; „*la tamojna* de pe graniță a Sculenilor”; „întâi *cilen tamojnei*”; „*pismovoditel* cu știință de limbă rusască și moldovenecă al 10-le clas” [2, p. 107].

„*la zastava tamojnei* de la portul Izmailului”; „ocârmuitarul *zastavei*” [2, p. 108].

„*la carantina* portului de la Reni”; „pentru *cantora carantinei*”; „*nacialnic carantinei* al 6-le clas”; „*tovarîş* al său al 7-le clas”; „*perevodcic* cu știință

de limbile rusască, moldovenească și grecească al 12-le clas”; „*lecari*” [2, p. 109].

„ofițeri din cei *ieșiți în ostavcă*” [2, p. 112].

Observăm că toate cuvintele rusești sunt adaptate la normele limbii române, purtând afixele cerute de caz sau de timp. Majoritatea lor sunt substantive. Verbe rusești adaptate la normele limbii române sunt doar câteva:

„*să o se cefestruiască* (averea)” [2, p. 61].

„pentru lucruri *zălogite*” [2, p. 77].

„*și posleduind* suma banilor” [2, p. 81].

„*să vor cvartirui*” [2, p. 84].

În tot textul, traducătorul explică în paranteze numai de trei ori, prin cuvinte românești, sensul unor rusisme, care, deși „traduse”, i se par neînțeles:

„În oblasti să aşază despre coronă un al oblastii arhitector și un al oblastii *zemlemer* (*măsurătoriu de pământ*)” [2, p. 33].

„...iară celalalt *cu povestcă*, adică *înştiințare* giudecătoriei ținutului” [2, p. 69].

„În venitul lor să va orândui suma târgului *din pozemelnoi zboru*, adică *dări pentru pământ*” [2, p. 35].

Atestăm un număr mare de inovații lexicale, cuvinte formate recent:

„apărarea dreptului *particularnic*” [2, p. 33].

„*personalnică slobozanie*” [2, p. 39].

„politicescul gubernator va *corispondarisi*”; „să va *adresarisi* către Verhovnâi Sfat” [2, p. 42].

„prin mijlocire *publicarisitii* târguirii” [2, p. 47].

„după socotința *prețăluitorilor*”; „prețul să va alcătui din *prețăluire*” [2, p. 49].

„ispravnicul *raportuind* stăpânirii”; „*raportuiește* oștinescului gheneral-gubernator”; „pot să intre în stăpânire moșiei pomeșcicului ce *au luat-o* în *orindă*”; „în folosul... *orândatorului*” [2, p. 59].

„căci împlinire ce să va hotărî... este *sigurarisită* cu luare în scris” [2, p. 63].

„rânduiește din partea haznelii *creditarisât* cinovnic” [2, p. 64].

Textul abundă în calculi lexicale, semantice și sintactice, care copie modele rusești. Adjectivul rusesc *kasatelinâi* este tradus prin *atingător*:

„Toate pricinile *atingătoare* de cârmuire guberniei” [2, p. 30].

168 Limba ROMÂNĂ

„Trebili atingătoari cătră această poliție” [2, p. 34].

Iar *prostoi* – prin *prost*: „deopotrivă cu cei *proști* săteni”; „ruptașii a plăti întocma ca și cei *proști* țărani” [2, p. 37].

Adjectivul *vnutrenii* s-a tradus prin *dinlăuntru*, *vneșnii* – prin *de afară*:

„Asupra tuturor părților a cârmuirii *dinlăuntru*” [2, p. 41].

„Gubernatorul politicescu să îngrijăste *cu lătirea neguțitoriei de afară* și a cei *dinlăuntru*” [2, p. 44].

Verbul ruseesc *zaviseti* este tradus totdeauna prin *a atârna* sau *a spânzura*:

„Iar alții (țigani) sănt robi a părții duhovnicești, a dvorenilor, a boiernașilor, a mazililor și a neguțitorilor și *spânzură* cu desăvârșire di la aceștia” [2, p. 38].

„Rânduiala pentru facire alegirilor la slujbile ce *atârnă* de la dvoreanstvă” [2, p. 40].

„și lucrarea potrivită *cu căzută* curgirea pricinilor... *atârnă* de la îngrijire gubernatorului politicescu” [2, p. 42].

„spre îndestularea trebuințelor ci *atârnă* de la pământ” [2, p. 45].

„vor face arătare gubernatorului politicescu și el, întorcând spre acea *căzută* luare aminte” [2, p. 43].

Prepoziția rusească *pod* se traduce prin *sub*, unde s-ar cere prepoziția *în*: se calchiază rechiziția verbului ruseesc:

„A lua sama ca acei de *supt* giudicată sau acei căzuți *supt* cercetare” [2, p. 44].

„urmează formi de tabli *supt* litera A și de cvitanții *sub* litera B” [2, p. 80].

Calcuri ale formei interne:

„pe lângă *împreună* *șiderea* la presudstvie a doi sovetnici” [2, p. 30].

„furtișagurile și tot feliul *de sine* *împuterniciri*” [2, p. 44].

De asemenea, în frază permanent predominant topică rusească:

1) Genitivul posesiv totdeauna precedă Nominativul:

„Al oblastii Verhovnâi Sfat” [2, p. 29].

„un al oblastii arhitector și un al oblastii zemlemer” [2, p. 33].

„de la a târgului poliție” [2, p. 63]. De fapt, articolul posesiv apare foarte des și după un substantiv articulat:

2) Determinativele precedă substantivul:

„în mai bună stare lucrare pământului” [2, p. 48].

„va ave neadormită privighiere” [2, p. 51].

„spre a-i slobozi de o fără vinovătie pedeapsă” [2, p. 55].

„va pune toată putincioasa silință spre prinderea lor” [2, p. 58].

„după acele cercetări au să fie supt cu tărie caraul” [2, p. 61].

„lasă cea cu desăvârșire cercetare a delii” [2, p. 97].

Observăm că cel mai utilizat cuvânt rusesc în textul de la 1818 este *presudstvie* (rus. *prisutstvie*), atestat cu toate sensurile sale, semnificând atât o instituție de stat (*locul de presudstvie*), cât și membrii acelei instituții de stat (*cilenurile presudstviei*) sau ședința propriu-zisă a acelei instituții (giudecătorie *alcătuind* obicinuită *presudstvie* sa la 7 ceasuri dimineața), prezența unei persoane sau a tuturor membrilor instituției (dacă *în vremea presudstviei* sale; *întreaga presudstvie* acelui cârmuirii), însăși instanța (*presudstvie* trecând în jurnalul său; *pe masa presudstviei*).

Același text, modificat, revăzut substanțial și prescurtat, este tipărit peste 10 ani cu titlul *Așezământul pentru ocârmuirea oblastei Bessarabiei*, cu remarcă: „S-au tălmăcit pe limba moldovenească și s-au tipărit în Duhovniceasca tipografie în Chișinău, 1828 anul, aprilie 27 zile” [2, p. 144]. Este legea propriu-zisă de constituire a Basarabiei.

Deși are un volum redus, numai 24 de pagini, textul preia toți termenii rusești din textul de la 1818:

„*Dvoreanstva Bessarabiei*”; „*crestianii* ce sănt aşăzați cu lăcunța în Bessarabia și cei ce de acum să vor aşăza, afară de țigani, nu pot fi robi nici la *pomeșcicii* Bessarabiei, nici la *dvorenii rossienești*”; „*gheneral-gubernatorul*”; „*Ocârmuirea oblastei Bessarabiei* să împărțăste în cea a oblastiei, *a uezdurilor* sau a ținuturilor și în cea orașănească” [2, p. 122].

„după *predstavlenia gheneral-governatorului*”; „*Pricazul* obșteștii purtări de grijă, care să alcătuiește după *pravilele* ce sănt în guberniile *Rossiei* cele dinlăuntru”; „Adunarea deputaților *dvorenstvei*, ce să alcătuiește din *marșalul oblastei* și din deputații din fieștecare ținut, după alegerea *dvorenilor* preste trei ani”; „*Uprava doftorească*, alcătuirea cării este hotărâtă prin *stat* ce s-au dat lângă acest aşezământ; procurorul oblastii și doi *pomoșnici* a lui (*streapciii guberniei*)”; „ministrul *iustiției*” [2, p. 123].

„Criminaliceasca giudecătorie a oblastei să alcătuiește: de un *prezident* și doi *sovetnici* din partea ocârmuirii, din doi *zasedateli* după alegerea *dvoreanstvii* și din doi *zasedateli* din partea neguțitorilor; *Sovestnii sud* (giudecătoria cea după cuget) să alcătuiește: de un giudecătoriu; din doi *zasedateli* de la *dvoreni* și din doi de la neguțitori și țărani” [2, p. 124].

170 Limba ROMÂNĂ

„Atât *nacialnicul* pământesc, precum și *zasedatelii* să rânduiesc de către gheneral *gubernatorul*”; „În fieștecare ținut să află *caznaceistvă* supt ocârmuirea *caznaceiului de ținut*” [2, p. 126].

„o *upravă* orășănească să alcătuiește... din un *ceastnăi pristav* și din un ratman de la maghistrat, iar acolo unde nu este *ceastnăi pristav*” [2, p. 127].

„La întâmplarea ridicării liniei de *tamojne* ce este la Nestru, întră atuncea în capitalul cel din a zecea proțenturi hotărâta somă din toate veniturile *tamojnilor* din *oblastia Bessarabiei*”; „Politicescul gubernator *predstavlișește* gheneral-gubernatorului *donesenii* (înștiințări), cu Sfatul oblastei să adrisarisește prin *otnoșanii*, iară la alte locuri și fețe a ocârmuirii oblastei asemenea și tuturor locurilor judecătorești dă *predlojānii*, iară celorlalte, porunci” [2, p. 131].

„*predvoditeliul dvoreanstvei* a oblastei în al 5-lea clas leafă nu primește”; „Însemnare: deosebită canțelearie nu să orânduiеște, căci a lucra *delile* poate unul dintre cele neschimbate *cilenuri*” [2, p. 133].

„Spre nămirea casălor pentru *locurile de prisutstvie*, atât celor a oblastiei cum și a celor de ținuturi” [2, p. 134].

„*pismovoditel*”; „*sovetic*”; „*stolonacialnici*; pentru partea *ocupului* de răchiu” [2, p. 135].

„*zasedateli* din partea *dvoreanstvei*”; „*sovestnăi sud* (giudecătoria cea după cuget)” [2, p. 137].

„Însemnare: iar în cele orașe unde nu este *ceastnăi pristav*, *prisutstvia upravei* orășenești să alcătuiește sub *prezidenția* polițmeisterului”; „*bazarnii*”; „*deseatnici*” [2, p. 141].

Au apărut, de asemenea, un șir de cuvinte noi:

„*Controleriul oblastei*” [2, p. 123].

„Giudecătoriul cel după cuget să alege de dvoreni pentru care la obicinuitele *văboruri* a dvoreanstvii să se *balotirisască* cinci candidați”; „*pocitovaia cantora*” [2, p. 124].

„Epitropia dvorenească, în care supt prezidenția marșalului de ținut a dvoreanstvei, după *văborul* dvorenilor, să află *cilenuri* zasedateli giudecătoriei ținutului din partea dvorenească” [2, p. 125].

„*slavesnii sud* (giudecătoria cea prin cuvânt)”; „*sirotschii sud* (giudecătoria sirmanilor)” [2, p. 126].

„*tehovaia uprava*”; „*comisia cvartirnaia*” [2, p. 127].

„Primul în *uvajānie* că în cuprinderea ocârmuirii Bessarabiei intră al oblastei Sfat” [2, p. 128].

„în *adrisarisirea* lor cu cele ce să află în oblastie ocârmuiiri urmează pravilelor celor de obște” [2, p. 132].

„Gheneral-gubernator, oprind hotărârea Sovetului, *predsavlisește* pentru aceea ministerilor după cuviință și așteaptă de la dânsenele dezlegare” [2, p. 129].

„iară pentru *adrisarisirea* cu cele mai înalte *predsavlisesc* nacialstvii sale după rânduială” [2, p. 132].

„*ucenici a lecarilor*”; „*feldșeri*” [2, p. 134].

„*preseajnii (jurați)*” [2, p. 136].

„*ceastnici* pristavi”; „*cwartalnici nadzirateli*”; „*bazarnii*” [2, p141].

„în *cvartirnaia comisie*” [2, p. 143].

Dintre calcuri predomină cele semantice:

„Lăcuitarii oblastei Bessarabiei de darea recruților sănt slobozi pe vreme nehotărâtă”; „însă aceasta *nu atârnă* asupra creștianilor ce să strămută din Rossia” [2, p. 121].

„dvorenii rossienești ce viețuiesc în Bessarabia pot, afară de țigani, a avea acolo oameni robi numai casnici și aceia pentru slujba *feților* lor și a casei”; „Ocârmuirea cea a oblastei să așază în orașul Chișinău” [2, p. 122].

„Ridicarea cinovnicilor poliției *spânzură* de la gheneral-gubernatorul” [2, p. 127]. „Tot pe aceste cele de obște pravile să așază treptele în lucrarea pricinilor și revizia hotărârilor a locurilor giudecătorești, *suindu-să* până la ocârmuitorul Senat” [2, p. 128]. „Atârnările locurilor și a *fețelor* ce ocârmuiesc oblastia Bessarabiei” [2, p. 131]. „Locurile și fețele care sănt deosebite în oblastie ocârmuiiri, păzind *spânzurarea* lor de la acele mai mari ocârmuiiri, cătră care ele atârnă după a sa *așezare*”. „Puterea fieștecăruia loc și fețe *nu să lătește* mai departe de hotarul lucrării lui” [2, p. 132]. „ajutători *lângă* stolonacialnic, *lângă* controler și *lângă* buhgalter” [2, p. 136].

În noua variantă a Constituției se atestă o mai mare influență a topicii rușești decât în cea de la 1818, subiectul sau predicatul fiind plasat, adesea, la sfârșitul propoziției, atributul neacordat în Genitiv sau cel acordat exprimat prin adjecțiv – înaintea substantivului determinat:

„Locurile oblastei să supun toate a *ținuturilor* și a *orașilor* locuri (așezări), după feliul lucrărilor lor”. „Primind în uvajănie că în cuprinderea ocârmuirii Bessarabiei intră *al oblastei* Sfat, carele în cele de obște a *imperiei* așezări *nu să află* și că asemenea unele părți cer *deosebite* pravile, pravilele aceste să însemnează mai jos” [2, p. 128].

„Toate hotărârile Sfatului oblastei, care cuprind în sine vreun lucru nou ce cere *prea înalta* întărire, să înfățoșază după rânduială întru acea ministerie

172 Limba ROMÂNĂ

cătră care pricina *atârnă*”. „Sfatul al oblastei Bessarabiei la pricinile de giudecăți nici o *amestecare nu are*” [2, p. 129].

„*a Novorossiei și a Bessarabiei gheneral-gubernator*” [2, p. 131].

„*stolonacialnici și lor ajutători*” [2, p. 133].

În textul de la 1828 lipsește cuvântul rusesc *zemlemer*, care este tradus prin *măsurătoriu de pământ (inginerul)* [2, p. 136].

Așa arată varianta românească a primei Constituții a Basarabiei, la numai șase și, respectiv, 16 ani de la anexare, pe când nu se putea vorbi de situație lингвистică de bilingvism, cu atât mai mult, de diglosie. Firește că „noile” denumiri ale structurilor de stat ale provinciei, ale posturilor funcționariilor țărăști, ale mijloacelor lor de activitate au fost preluate din lexicul rusesc de toate actele cu caracter oficial-informativ, care s-au editat în Basarabia pe parcursul secolului al XIX-lea. Astfel au pătruns și în vorbirea populației autohtone, deoarece toate acestea erau aduse la cunoștința auditorilor prin difuzare publică, fiind citite în biserici sau în mijlocul satului. Noul limbaj, utilizat în aceste acte, la început necunoscut maselor largi de vorbitori de limbă română, cu timpul este asimilat.

Așadar, aceste importante acte oficiale tipărite în limba română în Basarabia secolului al XIX-lea, *Așzământul obrazovaniei oblastei Basarabiei* (1818) și *Așezământul cu privire la ocârmuirea oblastei Bessarabiei* (1828) au dat startul poluării limbii române sau al penetrării vocabularului românesc din Basarabia de cuvinte rusești. Nu exagerăm dacă afirmăm că aceste documente au pus începutul unei noi tendințe lингвisticice, cea de dialectizare a limbii române, de apropiere a ei de limba rusă, după cum erau intențiile glotopoliticii țărăști (3, p. 98).

SURSE BIBLIOGRAFICE

1. Ch. Baylon, *Sociolinguistique. Société, langue et discours*, Nathan, 1996.
2. P. Mihail, Z. Mihail, *Acte în limba română tipărite în Basarabia (1812-1830)*, București, 1993.
3. I. Iova, *I. Donecă și istoria apariției manualelor sale*. În „Revistă de lingvistică și știință literară”, Chișinău, 1993.